

LUẬN ÁN TIẾN SĨ TRIẾT HỌC

PHẠM THU TRANG. *Quan điểm mác-xít về nhân cách và ý nghĩa của nó trong nghiên cứu nhân cách con người Việt Nam*

Chuyên ngành: CNDVBC & CNDVLS

Mã số: 62 22 80 05

Việt Nam đang đẩy nhanh quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Để đáp ứng yêu cầu này, Việt Nam cần phải có nguồn nhân lực phát triển ở trình độ cao. Mặt khác, sự phát triển mạnh mẽ của khoa học kỹ thuật, sự phức tạp trong đời sống xã hội khiến cho vấn đề suy thoái đạo đức, đánh mất giá trị ngày càng tăng lên. Những vấn đề này không chỉ trực tiếp ảnh hưởng đến sự phát triển con người, đến nhân cách của họ mà còn ảnh hưởng sâu sắc tới sự tồn vong và phát triển của đất nước trong hiện tại và tương lai. Chính vì thế, nghiên cứu vấn đề nhân cách góp phần đem lại cách hiểu đúng đắn và định hướng cho sự hình thành và phát triển nhân cách một cách hài hòa, toàn diện nhằm đáp ứng yêu cầu phát triển của đất nước là việc làm hết sức quan trọng và có ý nghĩa. Tuy nhiên, vấn đề này chưa được luận giải một cách thấu đáo từ góc nhìn triết học. Do vậy, khi phải đối mặt với sự biến động lớn về hệ giá trị, về lối sống, về quan niệm sống..., chúng ta sẽ gặp nhiều khó khăn hơn trong việc tìm kiếm những giải pháp khoa học, hợp lý, bài bản để giải quyết các vấn đề liên quan đến sự suy thoái nhân cách. Với lý do đó, nghiên cứu sinh Phạm Thu Trang đã lựa chọn vấn đề *Quan điểm mác-xít về nhân cách và ý nghĩa của nó trong nghiên cứu nhân cách con người Việt Nam* làm đề tài nghiên cứu trong luận án tiến sĩ triết học của mình.

Ngoài phần mở đầu, kết luận và danh mục tài liệu tham khảo, nội dung của Luận án được kết cấu thành 4 chương.

Chương 1: *Tổng quan tình hình nghiên cứu liên quan đến đề tài*

Luận án tổng hợp và phân tích các công trình tiêu biểu bàn về các lý thuyết nhân cách chủ yếu hiện nay; hệ thống hóa và phân tích những nội dung cơ bản của chủ nghĩa Marx - Lenin với tư cách là nền tảng lý luận và phương pháp luận cho nghiên cứu nhân cách; luận giải và làm rõ những nội dung lý luận cơ bản về nhân cách như khái niệm, đặc trưng, cấu trúc, các yếu tố tác động đến sự hình thành và phát triển của nhân cách theo lập trường của quan điểm mác-xít; vận dụng và liên hệ các vấn đề lý luận về nhân cách với nghiên cứu nhân cách ở Việt Nam nhằm đáp ứng những yêu cầu đang đặt ra cả về thực tiễn đời sống xã hội và thực tế nghiên cứu nhân cách con người Việt Nam hiện nay.

Chương 2: *Quan điểm Marx - Lenin về con người - nền tảng lý luận và phương pháp luận cho nghiên cứu nhân cách*

Luận án tập trung làm rõ quan điểm của chủ nghĩa Marx - Lenin về nguồn gốc, bản chất của con người, từ đó đi đến khẳng định: *Con người không do ai sáng tạo ra mà là sản phẩm cao nhất của quá trình phát triển và tiến hóa lâu dài của giới tự nhiên. Bản chất của con người, của nhân cách được hình thành qua hoạt động thực tiễn và qua sự tương tác giữa con người với con người trong quá trình phát triển của lịch sử xã hội, do vậy mang tính lịch sử - xã hội. Khi xem xét con người, không thể xuất phát từ những bàn luận chung chung, trừu tượng mà phải xuất phát từ chính con người với tư cách*

“cá nhân kinh nghiệm”, từ những cá nhân mà đời sống sinh hoạt, mọi hoạt động của họ đều luôn dựa vào những tiền đề hiện thực và diễn ra trong những điều kiện thực tiễn xác định. Đồng thời, phải xem xét hoạt động của con người trong tính quy định cụ thể của nó, tức là trong tổng thể các lực lượng sản xuất, các quan hệ sản xuất, cũng như hình thức tổ chức xã hội của con người.

Bên cạnh đó, Luận án cũng phân tích và đưa ra các dẫn chứng cụ thể trong quan điểm của các nhà kinh điển của chủ nghĩa Marx - Lenin về con người, khẳng định vai trò và vị trí của con người trong chủ nghĩa Marx. Không giống với vấn đề con người, các vấn đề về nhân cách không được xét đến một cách trực diện, dù vậy, những luận điểm mà Luận án phân tích nhằm khẳng định trong chủ nghĩa Marx - Lenin có các vấn đề về nguồn gốc, bản chất xã hội của con người, con đường giải phóng con người, xây dựng con người phát triển hài hòa, toàn diện, phát huy tính tích cực của con người. Đó cũng chính là những cơ sở, nền tảng căn bản để có thể rút ra rằng, *bản chất nhân cách là tổng hòa của các quan hệ xã hội, nhân cách của con người chịu tác động của hoàn cảnh, tuy nhiên chính con người lại chủ động để tạo ra hoàn cảnh cho phù hợp với mục đích của chính mình. Toàn bộ hoàn cảnh và điều kiện xã hội sẵn có đó chính là tồn tại xã hội của nhân cách con người.* Về cơ bản, quan niệm về con người, nhân cách của chủ nghĩa Marx - Lenin đã khẳng định tiền đề xuất phát từ con người hiện thực, việc giải thích nguồn gốc, bản chất con người, từ đó tìm ra giải pháp giải phóng con người một cách duy vật, là cơ sở để có thể nêu ra những chỉ dẫn mang tính chất phương pháp luận. Trên cơ sở đó, các nhà kinh điển của chủ nghĩa Marx - Lenin đã chỉ

ra nhân cách trước hết là nhân cách của từng người cụ thể, là sản phẩm của hoạt động, nhân cách được bộc lộ và biểu hiện qua quá trình hoạt động thực tiễn, trong điều kiện lịch sử, văn hóa xác định, thông qua các mối quan hệ xã hội giữa người với người.

Chương 3: *Một số nội dung lý luận cơ bản về nhân cách theo quan điểm mác xít*

Nhân cách trước hết là đối tượng của tâm lý học. Triết học nghiên cứu nhân cách và xác định những kết luận trên cơ sở khái quát nhận thức của tất cả các khoa học chuyên ngành, triết học trong đặc thù nhận thức của nó còn có thể chỉ ra xu hướng vận động biến đổi và dự báo về nhân cách. Luận án cho rằng, không có triết học về nhân cách nào lại đứng ngoài, tách rời hay độc lập tuyệt đối với tâm lý học và các khoa học chuyên ngành đang nghiên cứu về nhân cách. Triết học về nhân cách là một phương thức nhận thức nhân cách, làm cho nhân cách biểu hiện ở phạm vi ứng dụng rộng hơn và ở trình độ khái quát cao hơn. Theo nghĩa đó, nhân cách của một con người hay của một cộng đồng, nếu được phản ánh đúng, phải là một đối tượng có sự thống nhất trong nghiên cứu triết học và trong nghiên cứu của các khoa học về nhân cách khác.

Trên nền tảng lý luận và định hướng phương pháp luận của quan điểm Marx - Lenin về nhân cách, Luận án tập trung làm rõ khái niệm nhân cách theo lập trường của triết học mác xít, phân biệt nhân cách với các khái niệm liên quan khác. Theo đó, *nhân cách là tổng hòa toàn bộ những phẩm chất xã hội của cá nhân, thể hiện trình độ NGƯỜI của mỗi cá nhân trước hết về các mặt đạo đức, văn hóa, xã hội... Nhân cách biểu hiện gián tiếp hoặc trực tiếp trong và thông qua các mối quan hệ xã hội của cá nhân. Nhân cách được hình thành và phát*

triển trong quá trình hoạt động và giao tiếp của con người với những điều kiện, hoàn cảnh lịch sử cụ thể.

Nhân cách trước hết là khái niệm thuộc cá nhân. Nhưng vẫn có sự tồn tại hiện thực của nhân cách cộng đồng (tầng lớp, giai cấp, dân tộc...). Hoạt động sống và điều kiện tồn tại và phát triển của mỗi cộng đồng quy định đặc trưng nhân cách của cộng đồng đó.

Nhân cách có cấu trúc phức tạp, Luận án đã chứng minh ít nhất có 3 cấp độ: i) chỉnh thể những thuộc tính tâm lý ổn định của cá nhân; ii) sự biểu hiện của các thuộc tính đó trong nền văn hóa - lịch sử mà con người tồn tại; và iii) hình ảnh của những thuộc tính tâm lý được phản ánh trong xã hội. Các thành phần trong cấu trúc nhân cách tồn tại đan xen, quy định và chuyển hóa lẫn nhau.

Luận án đã đưa ra và phân tích cách hiểu riêng về nhân cách, đồng thời làm rõ đặc trưng của nhân cách với bản chất xã hội - lịch sử của nó, chỉ ra nhân cách là thước đo trình độ văn hóa tinh thần của con người. Nhân cách ít nhiều chịu ảnh hưởng của yếu tố bẩm sinh, nhưng do được hình thành trong một quá trình lâu dài, gắn liền với văn hóa, giáo dục, lịch sử... nên mang bản chất xã hội. Bằng hoạt động và giao tiếp, con người và cộng đồng hình thành nên nhân cách và ý thức được nhân cách của mình trong hệ thống các quan hệ xã hội. Luận án cũng phân tích và chỉ ra yếu tố sinh học là tiền đề, còn yếu tố xã hội cùng với quá trình hoạt động và giao tiếp tích cực của chủ thể mới mang tính chất quyết định. Nhận thức được vai trò của các yếu tố trong mối quan hệ này sẽ tránh được những sai lầm tuyệt đối hóa một mặt, một khía cạnh nào đó trong nghiên cứu nhân cách con người.

Trong quá trình hình thành và phát triển nhân cách, quan điểm mác xít không

phủ nhận yếu tố sinh học, cũng không tuyệt đối hóa yếu tố xã hội mà thừa nhận vai trò phù hợp của cả hai. Là một quá trình phức tạp, trong quá trình hình thành và phát triển nhân cách, các yếu tố sinh học và xã hội thường xuyên tác động lẫn nhau và vai trò của mỗi yếu tố đó thay đổi trong từng giai đoạn phát triển con người. Quá trình này luôn gắn với năng lực tự đánh giá, tự ý thức của mỗi người và do vậy, gắn với quá trình tự giáo dục, quá trình giao tiếp, quá trình thường xuyên tự hoàn thiện mình của nhân cách.

Chương 4: Ý nghĩa của quan điểm mác xít về nhân cách đối với nghiên cứu nhân cách con người Việt Nam

Xuất phát từ những nhu cầu mới của thực tiễn đang đặt ra liên quan đến sự suy thoái đạo đức và tha hóa nhân cách, Luận án cho rằng, trong nghiên cứu nhân cách con người Việt Nam, quan điểm mác xít về nhân cách vẫn còn những giá trị lịch sử nhất định của nó nhằm giải đáp những vấn đề của hiện tại. Việc phân tích những yếu tố xã hội khách quan trong nội dung nghiên cứu nhân cách con người Việt Nam hiện nay như: kinh tế thị trường, văn hóa truyền thống và toàn cầu hóa, một mặt làm rõ những tác động hai mặt của các yếu tố này đến nhân cách con người Việt Nam cũng là làm rõ một số nguyên nhân cơ bản dẫn đến thực trạng nhân cách con người Việt Nam hiện nay, mặt khác đáp ứng cả nhu cầu đã chỉ ra trong nghiên cứu lý luận về nhân cách.

Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án Tiến sĩ cấp Đại học Quốc gia, họp tại Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội năm 2017.

*TÚ AN
giới thiệu*